

שהרי אמרה היליכי שפירושו הא שליכי שהילד הזה הוא שלך, ובאמת היתה אמו.

'ואני אתן את שכרך' — א"ר המא ב"ר הנינא לא דייין לצדיקים שמחזירין להן אבידתן שהרי כאן החזירה בת פרעה את משה ליוכבד אמו, אלא שנותנין להם שכרן שהרי שילמה לה עבור הנקתה.

'ותקח מרים הנביאה אחות אהרן וגו' — מדייקת הגמרא שבפסוק הודגש אחות אהרן ולא אחות משה. אמר רב עמרם אמר רב ואמרי לה אמר רב נחמן אמר רב מלמד שהיתה מתנבאה כשהיא אחות אהרן והיינו כשעדיין לא נולד משה אלא רק אהרן שהרי אהרן היה גדול ממה, ואומרת ואמרה יג-א בנבואתה קודם שנולד משה עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל, וכיון וכאשר נולד משה נתמלא כל הבית כולה אור, עמד עמרם שהיה אביה של מרים ונשקה על ראשה, אמר לה בתי נתקיימה נבואתיך שראה שכשנולד משה נתמלא הבית אור, והבין שזהו משום שמה הוא מושיען של ישראל.

וכיון שהטילוהו ליאור עמד אביה וטפחה ודפק על ראשה אמר לה בתי היכן נבואתיך

מעבריות למה ביקשה דוקא להביא עבריות ולא מצריות, מלמד שהחזירוהו למשה על כל המצריות כולן ולא הסכים לינק, משום שאמר הקב"ה פה שעתיד לדבר עם השכינה יינק דבר טמא, (11) והיינו דכתיב את מי יורה דעה וגו' למי יורה דעה ולמי יבין שמועה, ופירושו את מי הקב"ה ילמד תורה, לגמולי מוחלב ולעתיקי משדים למי שגמל והפריש עצמו מחלב טמא שלא ינק משדים טמאים, ומזה לומדים שאין השכינה מדברת עם מי שינק מאשה טמאה, ולכן הקב"ה לא רצה שמה יינק מן המצריות כיון שהיה עתיד לדבר עמו.

ותאמר לה בת פרעה לכו וגו' ותלך העלמה ותקרא את אם הילד —

א"ר אלעזר מלמד שהלכה מרים בזריזות בעלמה כאשר צעירה שכל כחה עליה. ר' שמואל בר נחמני אמר, העלמה, שהעלימה את דבריה שמרים העלימה מבת פרעה ולא אמרה שהיא אחותו ושהיא מביאה את אמו להניק אותו.

ותאמר לה בת פרעה היליכי את הילד הזה — אמר רבי המא ב"ר הנינא, מתנבאה, בת פרעה התנבאה ואינה יודעת מה נתנבאה

ממצריות שזוהרת ממאכלות אסורות, שהרי כתוב והיו מלכים אומנין ושרותיהן מניקותך, אמנם כל סברא זו מועילה רק לפי רש"י, שביאר כאן שיניקת מצרית מטממת משום שאוכלות מאכלות אסורות. אך בר"ן [ע"ז ז' ב'] משמע שאין הטמטום בגלל מאכלי הגויים אלא מפני טבעם שאינם רחמנים וביישינים, והוכיח כך ממה רבינו.

והגר"י קמינצקי באמת ליעקב תמה שהרי

11. בנימוקי יוסף בסוף פרק חרש הביא מתוספתא שמתור לינוק מגויה רק לצורך סכנה, ומשמע שסתם אסור כי מטמטם. וברמ"א יו"ד [פ"א ע"ז] פסק שחלב מצרית כחלב ישראלית, והביא בשם הרשב"א שאל יניקו תינוק ממצרית במקום שאפשר מישראלית, כי חלב מגדל טבע כיוצא בו ומטמטם, וכן לא תאכל המינקת דברים אסורים, שמזיקין ליונק בזקנותו.

ובספר פירות תאנה כתב להוכיח להתיר לינוק

קודם את אחי יוסף, והדר ורק אחרי כן כתוב שחזרו עמו גם 'וכל העולים אתו לקבור את אביו' שהם היו עבדי פרעה. וקשה למה בתחילה כתוב קודם עבדי פרעה ואחר כך אחי יוסף, ובסוף כתוב קודם אחי יוסף ואחר כך עבדי פרעה.

ומשנינן:

א"ר יוחנן: בתחילה כשעלו לארץ ישראל לקבור את יעקב, זה היה עד שלא ראו קודם שראו עבדי פרעה בכבודן של ישראל, איך יושבי ארץ ישראל כיבדו את אחי יוסף, ולכן לא נהגו בהן כבוד, ולכן נכתבו עבדי פרעה קודם אחי יוסף.

ואילו לבסוף כשחזרו מארץ ישראל למצרים, וזה היה אחר שראו בכבודן של אחי יוסף בארץ ישראל, נהגו בהן עבדי פרעה כבוד, ולכן נכתבו אחי יוסף קודם עבדי פרעה.

והראיה שנהגו באחי יוסף כבוד בארץ

שמושה הוא מושיען של ישראל⁽¹⁾ והיינו דכתיב 'ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו', והיינו שהיא הסתלכה לידע מה יהא בסוף נבואתה שאמרה שמושה הוא מושיען של ישראל, ולכן הסתכלה לראות האם ישאר משה בחיים ותקיים נבואתה.

שנינו במשנה: יוסף זכה לקבור את אביו יעקב.

ומקשינן:

מאי שנא מעיקרא, דכתיב כשהלך יוסף בתחילה לקבור את אביו כתוב 'ויעל יוסף לקבור את אביו ויעלו אתו כל עבדי פרעה' וגו', והדר ורק אחרי כן כתוב שגם 'וכל בית יוסף ואחיו ובית אביו' עלו עמו לארץ ישראל.

ומאי שנא לבסוף, דכתיב כשחזרו מארץ ישראל למצרים אחר קבורת יעקב נאמר 'וישב יוסף מצרימה הוא ואחיו' הרי שהזכיר

שמושיע את ישראל עמד והחזירה. הרי שעמרם האמין למרים בנבואתה, שאם לא כן היה אסור לו להחזיר את יוכבד אשתו, ואם כן היאך עכשו פקפק עמרם בנבואתה.

ואמנם במהרש"א בחידושי אגדות מביא גירסא עמדה אמה וטפחה לה על ראשה, ומשום שאביה באמת האמין לנבואתה וכמו שראה שכשנולד משה נתמלא הבית כולו אורה, ורק אמה טפחה לה על ראשה משום שהיא לא ידעה מהנבואה שנתנבאה מרים, וכמו שדורשים חז"ל 'ותלך העלמה ותקרא את אם הילד' שהעלימה את נבואתה מאמה.

וביערות דבש [ח"ב] חידש שבלידת משה נפסקה נבואה מכלם, ולכן נאמר בה אחות אהרן, שרק בהיותה אחות אהרן בלבד התנבאה,

בסוגיין מבואר הטעם שלא ינק, מפני שמושה עתיד לדבר עם השכינה, וכיצד למדו מכאן לכל יונק, והוכיח מכאן שחינוך הבנים צריך להיות כדי להגיע לדרגה שעתיד לדבר עם השכינה. וכבר תירץ מהר"ץ חיות קושייתו, שרק לפני מתן תורה שלא נאסרו המאכלות, הוצרכו לטעם זה, אך אחר שניתנה תורה האיסור מטמטם, ותירוצו מועיל רק אם סיבת הטמטום משום מאכלות אסורים, אך אם מפני טבע הגויים, צריך לומר כהגר"י קמינצקי.

1. יש מקשים שהרי במדרש כתוב שאחר שפרעה גזר שכל הבן הילוד היאורה תשליכוהו אמר עמרם לישראל שכולם יגרשו נשותיהן, וכשאמרה לו מרים עתידה אמי שתלד בן

בארוננו של יעקב, כתררו של יוסף, שנים עשר כתרים של נשיאי בני ישמעאל, ועשרים ושלשה כתרים של אלופי בני עשו, הרי שלשים וששה כתרים.

'ויספרו שם מספר גדול וכבוד מאוד' —

תנא, למדנו, שאפילו סוסים ואפילו חמורים היו שם במספר על יעקב.⁽³⁾

וכשבאו לקבור את יעקב, כיון שהגיעו למערת המכפלה ששם היה אמור להיקבר יעקב, שהרי אבותיו אברהם ויצחק היו קבורים שם.

אתא עשו, קא מעכב ורצה לעכב את קבורתו של יעקב.

אמר להן עשו לבני יעקב, נאמר בפסוק **'ממרא קרית הארבע היא חברון'**, ואמר רבי יצחק שהסביר עשו למה נקראת שמה קרית ארבע, משום שארבע זוגות אמורים להיקבר במערה, והזוגות שכבר נקברו במערה היו **אדם וחוה, אברהם ושרה, יצחק ורבקה,**

ישראל, **דכתיב** כשבאו לארץ ישראל לקבור את יעקב, **'ויבאו עד גורן האטד'** שבאו עד מקום אסיפת קוצים [אטד פירושו קוצים] ומתקשה הגמרא, **וכי גורן יש לו לאטד** וכי דרך לאסוף קוצים ולעשות מהם גורן, אלא **דרש ואמר רב אבהו, מלמד פסוק זה בא ללמדנו שאנשי ארץ ישראל הקיפוהו כתרים לארוננו של יעקב, כגורן זה כגורן של תבואה שכדי שלא יגנבו אותו מקיפים לו מקיפים אותו באטד בקוצים שלא יוכלו ליכנס בתוך הגורן, ומכאן משמע שעשו לו כבוד בארץ ישראל.**

ומבארין מי הקיף את ארוננו של יעקב בכתרים.

כשבאו בני עשו ובני ישמעאל ובני קטורה, תנא ולמדנו שכולם למלחמה באו ⁽²⁾ להרוג את בני יעקב, ורק כיון שראו כתררו של יוסף שהיה אז מלך במצרים ופחדו מפניו, נטלו כולן כל מלכי עשו ישמעאל וקטורה כתריהן ותלאום בארוננו של יעקב.

תנא למדנו שלשים וששה כתרים נתלו

אביהם, הבינו שבדעתם לחזור עוד לארץ ישראל, ולכך נלחמו בהם שלא יקבר יעקב בארץ, כדי למנוע מהם לשוב לארץ.

אולם המהרש"א ביאר שבני ישמעאל באו למלחמה, רק כדי שלא יקבר יעקב במערת המכפלה, ובאו כדי לעזור לעשו.

3. המהרש"א ביאר שאבל הסוסים, הוא כמו שבימינו מלבישים את הסובים המובילים את מרכבות השרים במותם, כאילו הם בוכים.

ובספר ליקוטי בשמים ביאר על פי מה שאמר יחזקאל [כ"ג כ"ג] לגבי מצרים, אשר בשר חמורים בשרם וזרמת סוסים זרמתם, ורצה התנא

וכשנולד משה פסקה עד שירת הים ששוב התנבאה ולא פסקה.

ועיין במהר"ל שביאר שדוקא מרים נתנבאה ולא אהרן, כי היה בן פחות מג' שנים, ובגיל זה עדיין אין אדם מכיר את בוראו. ועוד שאין משה בלא אהרן והם גאלו יחד, ואין נביא מתנבא על עצמו אלא לאחרים.

2. יש מקשים למה דוקא עכשיו כשבאו בני יעקב לקבור את אביהם, באו עליהם כולם למלחמה. ומבארים שבני ישמעאל חשבו שבני ישראל ירדו למצרים ולא יחזרו יותר לארץ ישראל, אבל עכשיו שראו שבאו לקבור את

אמר להו עשו לבני יעקב הבו לי איגרתא הראו לי את שטר המכירה שבו מכרתי את חלקי במערה ליעקב.

אמרו ליה בני יעקב לעשו איגרתא שטר המכירה נמצא בארעא דמצרים היא.

ומאן ניזיל והסתפקו בני יעקב מי מהם ילך למצרים להביא את שטר המכירה, והחליטו שניזיל נפתלי שישלחו את נפתלי ומשום דקליל כי איילתא שהוא זריו וקל כאילה, דכתיב 'נפלתו אילה שלוחה הנותן אמרי שפר', וא"ר אבהו אל תקרי אמרי "שפר" אלא אמרי "ספר", וזהו השטר מכירה שנשלח נפתלי המהיר כאילה, להביא ממצרים.

ובינתיים, חושים בריה דדן חושים בנו של דן בן יעקב, תמן הוה ואולם כיון שיקירן ליה אודניה לא שמע טוב באזניו את כל המשא ומתן שהתנהל בין עשו לבני יעקב.

אמר להו חושים שאל את בני יעקב מאי האי למה אינכם קוברים את יעקב, אמרו ליה, קא מעכב האי שעשו מעכבם מלקברו עד דאתי נפתלי, עד שיחזור נפתלי מארעא דמצרים ויביא את שטר המכירה שמכר עשו ליעקב את הקבר במערה ואז יקברו אותו.

ונמצא שנשארו שם שני קברים, וטען עשו שאחד מגיע לו ואחד מגיע ליעקב, ולא שהיתה אשתו של יעקב כבר נקברה שם, ונמצא שאיהו יעקב קברה ללאה אשתו בדידיה בחלק שהגיע לו, והאי דפריש והקבר האחרון שנשאר בידו הוא שייך לי.

אמרו ליה בני יעקב לעשו זבינתה כשמכרת את הבכורה ליעקב מכרת גם את הזכות שלך בקבר במערת המכפילה ליעקב.

אמר להו עשו לבני יעקב נהי דזביני בכירותא הגם שמכרתי את חלקי המגיע לי בתור בכור, פשיטותא את חלקי המגיע לי כשאר הבנים מי זביני לא מכרתי, וכיון שנשארו שני קברים במערת המכפילה, אחד מגיע ליעקב שקבר שם כבר את לאה, ואחד מגיע לי, ולכן רצה לעכב את קבורת יעקב במערת המכפילה.⁽⁴⁾

אמרו ליה בני יעקב לעשו איך אכן מכרת גם את חלקך במערה לאבינו דכתיב שהרי אבינו יעקב אמר לנו בשעת מיתתו שנקבור אותו בקברי אשר בריתי לי, וא"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק שנתכוונו לומר לו בזה, שכיון שאין כירה אלא לשון מכירה שכן שהרי בכרכי הים קורין למכירה כירה, רואים שאכן מכרת לאבינו יעקב את חלקך במערה.

הבכור פי שנים א"כ שני הקברים היו מחולקים לשלשה חלקים שנים לעשו ואחד ליעקב, ועתה שמכר עשו ליעקב את הבכורה היה ליעקב שני חלקים שהם שני שלישי ושליש לעשו, ואיך רצה עשו לקחת את כל הקבר שזהו חצי. ומתוך המהרש"א שלכן רש"י דקדק וכתב 'ולא אטול פי שנים אלא כמוהו', והיינו שאמר עשו שהוא

לומר שאפילו המצרים הנחשבים כסוסים, הבינו במעמד זה את גודל האבידה שבמיתת יעקב. והר"ף על העין יעקב, כתב שהכוונה שלא האכילום, וכמו שגזר מלך נינוה לענות גם את הבהמות, לעגמת נפש.

4. הקשה המהרש"א הרי אם היה לעשו שהוא

המכה נתרן עיניה נפלו עיניו של עשו
אברעא דיעקב על רגלי יעקב, ואז פתחינהו
יעקב לעיניה פתח יעקב את עיניו וכשראה
 מה שנעשה לעשו, **אחיך** חיך ושמח
 במפלתו של עשו.

והיינו **דכתיב** בספר תהלים **שמה צדיק יעקב**

אמר להו חושים בן דן לבני יעקב ועד דאתי
 וכי עד שיחזור **נפתלי מארעא דמצרים** ויביא
 את שטר המכירה **יהא אבי אבא** סבי יעקב
מוטל בבזיון בלא קבורה.⁽⁵⁾

שקל חושים בן דן **קולפא** מקל מחייה
ארישיה והכה בראשו של עשו,⁽⁶⁾ ומכח

במדרש שנאמר שיהודה הרגו כתוב שזה היה
 בעת קבורת יצחק, ומשום שהפסוק ידך בעורף
 אויבך' שע"ז נאמר שיהודה הרגו, הרי יעקב
 אמר את זה, ומוכרח שלדעת מדרש זה יהודה
 הרגו בשעת קבורת יצחק. והגמ' שלנו סוברת
 שחושים בן דן הרגו, וזה היה בשעת קבורת
 יעקב. ובאמת שכ"כ להדיא בילקוט שמעוני
 [פרשת ויחי רמז קס"ב] שהביא דברי סוגיין
 שחושים הרג את עשו בשעת קבורת יעקב,
 ואח"כ הביא שיש אומרים שיהודה הרג את עשו
 בשעת קבורת יצחק כשרצה עשו להרוג את
 יעקב.

ובתרגום יונתן [בראשית נ' נ"ג] הוסיף,
 שהתיז חושים ראשו של עשו בסיף, והתגלגל
 ונח בחיקו של יעקב.

וביערות דבש [דרוש ט"ו לז' אדר] הביא
 דברי האר"י שראשו של עשו היה עוסק
 בקדושה, ודייק כן ממה שכתוב, כי ציד בפיו,
 ולא בראשו! ועיי"ש שביאר למה רצה עשו
 להקבר במערת המכפלה.

ובמשנת רבי אהרן [ב' כ"א] הביא כעין דברי
 האר"י מהגר"א, וביאר שלעשו היו השגות
 גבוהות והכרה ברורה בהקב"ה ובמעלת האבות
 וקדושתן, אלא שברצונו הפקיר עצמו לתאוותיו.

6. העיר הגר"ח שמואלביץ למה דוקא חושים בן
 דן כאב את כבודו של זקנו יעקב יותר מדודיו
 בני יעקב, ולמה הם לא חשו על בזיונו של יעקב
 שמוטל בבזיון עד שיחזור נפתלי. ותירץ שהם
 שדברו והתווכחו עם עשו, וחשבו בכל דיבור

ויתר על זכותו לקבל יותר משום שהוא בכור
 אבל לא מכר ליעקב את הבכורה, ולכן לא יהיה
 לאף אחד עדיפות על השני ויתחלקו חצי חצי.

ובזה מתורץ מה שהקשה הריב"ש [בתשובה
 שכ"ח] איך מכר יעשו ליעקב את הבכורה הרי
 זה היה דבר שלא בא לעולם. ולפי"ז מתורץ
 דאמנם לא היתה מכירה אלא רק הסתלק מזכותו
 לקבל יותר בגלל שהוא בכור ונשאר חצי חצי.

וכתב הגר"ש אלישיב שלפי"ז מה שכתוב
 שהוא 'מכר' לו את הבכורה, זהו על עניינים
 רוחניים, אבל את הזכויות הממוניות שבככורה
 לא מכר אלא רק הסתלק מזה, וסילוק מועיל אף
 על דבר שלא בא לעולם. וכמו שכתב בקצות
 החשן [רע"ח י"ג], ועיין בגור אריה בתחילת
 פרשת תולדות שהקנה עשו גופו ליעקב לכל
 זכויות הבכורה.

5. התוס' שאנץ הקשה דמשמע פה שחושים הוא
 זה שהרג את עשו, ואילו בירושלמי [כתובות
 פ"א ה"ה] כתב שיהודה הוא זה שהרג את עשו
 שנאמר ידך בעורף אויבך'. וכן בספרי בפרשת
 וזאת הברכה דרש את הפסוק שכתוב על יהודה
 'ידיו רב לו' — בשעה שהרג יהודה את עשו,
 הרי שיהודה הרג את עשו ולא חושים.

ובתוס' בגיטין [דף נ"ה ע"ב ד"ה ביהודה]
 תירצו שחושים בן דן באמת לא הרגו אלא רק
 הכהו, ואז בא יהודה וערף את ראשו של עשו
 והרגו.

ובתורה תמימה בפרשת ויחי [בראשית מט,
 ח] תירץ דבאמת המדרשים חלוקים, שהרי

קבורת יעקב על שמו שנראה מזה שאי לא עסק ביה יוסף אם לא היה מתעסק יוסף בקבורתו אחיו לא הוּוּ מעסקי ביה אחיו לא היו מתעסקים בקבורת יעקב.

והכתוב והרי כתוב 'וישאו אותו בניו ארצה כנען', ורואים מזה שגם הם היו עסוקים בקבורת יעקב, וא"כ למה הסכימו שקבורת יעקב תקרא על שם יוסף.

ומשנינן:

אמרו בני יעקב הניחו לו ליוסף שיתעסק ויקרא על שמו קבורת יעקב, ומשום שכבודו של יעקב אבינו שיקרא שנקבר במלכים ע"י יוסף שהיה מלך יותר מאשר יקרא שנקבר על ידינו ויגידו שנקבר בהדרוטרות ע"י אנשים פשוטים כמונו.

שנינו במשנה: מי לנו גדול מיוסף שלא נתעסק בו אלא משה.

תנו רבנן: בא וראה כמה חביבות מצות על משה רבינו, שכל ישראל כולן נתעסקו בביזה (7) כמו שנאמר וינצלו את מצרים והוא נתעסק במצות (8) של עצמות יוסף (9)

אבינו, כי חזה נקם שנפקחו עיניו וראה את הנקמה שנשעתה בעשו, פעמינו ירחץ בדם הרשע בדרך הילוכו ירחץ הצדיק בדם הרשע.

באותה שעה שנהרג עשו נתקיימה נבואתה של רבקה דכתיב שנתנבאה 'למה אשכל שניכם ביום אחד', ואכן יעקב ועשו בניה מתו ביום אחד.

ואע"ג דמיתתן לאו ביום אחד הואי שהרי יעקב מת קודם עשו, שהרי משמת יעקב עברו כמה ימים עד שהגיעו ממצרים לארץ ישראל ורק אז מת עשו.

מכל מקום קבורתן של יעקב ועשו מי הא ביום אחד הואי, ובזה נתקיימה נבואתה של רבקה שביום אחד נקברו שניהם.

ומקשינן על מה שנאמר במשנה, שיוסף זכה לקבור את אביו וכן משמעות הפסוק, שנאמר "ויעל יוסף לקבור את אביו", ורואים מזה שקבורת יעקב נקראת שנעשתה על שם יוסף.

ולכאורה איך הניחו אחי יוסף ליוסף שתקרא

עשאה כמצולה שאין בה דיגים. עץ יוסף. ויש שתירץ שאמנם הביזה אף היא מצוה אך זו מצוה שיש בה הנאה, חכמתו של משה היתה שהעדיף ליטול מצוה שאין בה הנאה. בשם אבני נזר.

8. נקט לשון רבים שגם עצמות שאר השבטים העלה עם יוסף. עיון יעקב.

9. לפיכך נאמר ויקח משה את עצמות יוסף עמו כי הממון אין אדם לוקח עמו כמש"כ לא ירד אחריו כבוד ביתו ורק המצוות ומע"ט שאדם

ודיבור שהנהגה אנו מנצחים אותו, ומתוך כך הורגלו למצב, וטבעו של אדם שמסתגל אף לגרוע ביותר. אבל חושים שלא שמע ולא ידע כלל מהויכוח שהתנהל, ולפתע התגלה לעיניו מצב מביש זה שאבי אבא מוטל בבזיון, וכיון שלא התרגל למצב, גם לא יכל לסובלו, ומיד עשה מעשה והרג את עשו.

7. קשה דהרי גם הם עשו מצוה שקיימו מה שאמר הקב"ה וישאלו איש מאת רעהו וכו'. וי"ל שעשו יותר מהציווי שהקב"ה רצה שיצאו ברכוש גדול כדי שלא יאמר אותו צדיק וכו' והם

שנאמר "חכם לב יקח מצות". (10) (11)

ומנין היה יודע משה רבינו היכן יוסף קבור? (12)

אמרו לו: סרח בת אשר נשתיירה מאותו

הדור ואפשר שהיא יודעת היכן קבור יוסף. (13)

הלך משה אצלה. אמר לה: כלום את יודעת היכן יוסף קבור?

עושה הוא הדבק עמו בעוה"ז ובעוה"ב. כלי יקר בשלח.

10. משה רבינו היה דינו ככהן שאסור ליטמא למתים לפיכך מצא שעת הכושר כאשר כל בני"ע עסוקין בביזה ונעשו עצמות יוסף כמת מצוה, וזו החכמה שבדבר. פרדס יוסף.

11. ידועה קושיית הגרי"ז שהרי גם ביזת מצרים היתה מצוה, וכשם שמהה התעסק במצוות של עצמות יוסף כך הם התעסקו במצוה אחרת, ולמה נחשב שהם התעסקו בכסף וזהב ורק משה התעסק במצוה. והוכיח מסוגיין, שלא היתה ביזת מצרים מצוה, אלא ציווי של משה לכלל ישראל, ודייק כך מלשון הבקשה שאמר ה' למשה, ולא אמר לו בלשון ציווי, אלא רק משה צוה כן לישראל.

ועיין ב"עץ יוסף" שכתב שישראל הוסיפו ונטלו יותר מהצווי, שנאמר להם שיצאו ברכוש גדול והם עשו את מצרים כמצולה שאין בה דגים. ולכן פירש"י שהם נתעסקו בביזה, ומשה נטל קצת רכוש כדי לקיים המצוה, אך בביזה לא השתתף כי התעסק בעצמות יוסף. ותתיישב בכך גם קושיית מהרש"א למה נאמר "חכם לב" ולא "צדיק לב", כי עשה בחכמה וקיים את שתי המצוות.

וכבר הביאו מהמדרש הגדול וממכילתא שבביזת מצרים היה עשה של ושאלה אשה, ולא תעשה של לא תלכו ריקם, וגם משה נטל מהביזה, וכן כתב בריטב"א על הגדה של פסח, ובאבן עזרא [שמות ג' כ"ב] שקיימו בביזה מצות ה', ובספר דעת חיים הוכיח כן מברכות [ט ב]

שדרש רב אמי מדכתיב וישאילום — משמע בעל כרחם, ואמרו בעל כרחם דישראל שלא רצו לשאת הרבה משא, ולכאורה משמע שלא היתה בכך מצוה, אלא אם כן נבאר שהמצוה היתה על מעט ולא על הרבה.

וב"פרשת דרכים" [דרוש ד'] כתב שישראל קבלו את ביזת מצרים חלף עבודתם, ותמה לפי זה מה השבח למשה, שהרי היה משבט לוי שלא השתעבדו ולא הגיע להם מהביזה. וביאר שלכן נאמר גם האיש משה גדול מאד, שרצו המצרים להשאיל לו מפני כבודו, אך הוא היה עסוק בעצמות יוסף.

12. גם שאר ארונות של כל השבטים העלו ממצרים כמש"כ רש"י בריש פ' בשלח אלא שהיה ידוע מקום קבורתם מלבד יוסף שהעלימו המצרים את מקום קבורתו כדמסיק ששיקעו את ארונו בנילוס כדי שיתברכו מימיו ולכן רצו שי שאר שם. מהרש"א.

ובתורא"ש מביא מדרש שהטילוהו לנילוס כדי שלא ימצאוהו ולא יוכלו לצאת ממצרים מפני השבועה של יוסף.

13. הקשו תו' למה לא שאל משה את בני בניו של יוסף, מכיר ויאיר בני מנשה שנולדו בימי יעקב וחיו אז שהרי היו מבאי הארץ, ותירצו דאיתא בפרקי דר"א שסוד הגאולה נמסר לסרח בת אשר וכשבא משה למצרים ואמר להם שהגיעה עת גאולתם הלכו זקני ישראל לימלך עם סרח בת אשר לפי שכבר נכשלו על ידי בני אפרים שיצאו שלשים שנה לפני הקץ, ואמרה להם באיזה לשון אמר לכם המושיע הזה, אמרו

רבי נתן אומר: בקברניט בבית קברות של מלכים היה קבור יוסף, ולא היה ידוע באיזה קבר.

הלך משה ועמד על קברניט של מלכים, אמר: יוסף! הגיע עת שנשבעת הקב"ה שאני גואל אתכם והגיעה שבועה שהשבעת את ישראל, אם אתה מראה עצמך מוטב ואם לאו הרי אני מנוקין משבועתך!

באותה שעה נודעו ארונו של יוסף! נטלו משה והביאו אצלו.

וכל אותן שנים שהיו ישראל במדבר היו שני ארונות הללו אחד של מת של יוסף ואחד של שכינה ובו הלווחות מהלכין זה עם זה, והיו עוברין ושכין אומרים: מה טיבן של שני ארונות הללו?

אמרו ישראל: אחד של מת ואחד של שכינה!

שאלו העוברין ושכין: וכי מה דרכו של מת להלך עם שכינה?

אמרו ישראל: קיים זה כל מה שכתוב בזה! יג-ב

אמרה לו: ארון של מתכת עשו לו מצרים וקבעוהו שיקעו את הארון בנילוס הנהר כדי שיתברכו מימיו שתמיד יעלה הנילוס וימלא את היאורים והחריצים הנמשכים ממנו על פני כל הארץ שמהן משקין את השדות. לפי שהגשמים אינם יורדים במצרים.

הלך משה ועמד על שפת הנילוס. אמר לו: יוסף יוסף! הגיע העת שנשבעת הקב"ה שאני גואל אתכם, והגיעה השבועה שהשבעת את ישראל שיעלו את עצמותך ממצרים אתם אם אתה מראה עצמך מוטב, אם לאו הרי אני מנוקין משבועתך!

מיד צף ארונו של יוסף! (14)

ואל תתמה הואך ברזל צף? (15) שהרי כתיב במלכים אצל תלמידי אלישע "ויהי האחד מפיל הקורה ואת הברזל [הגרזן] נפל אל המים ויצעק ויאמר אהה אדני והוא שאול [ואין לי לשלם תחתיו] ויאמר איש האלקים אנה נפל ויראהו את המקום ויקצב [חתך] עץ וישלך שמה ויצף הברזל". והלא דברים קל וחומר, ומה אלישע שהוא תלמידו של אליהו, ואלהו תלמידו של משה שלמד תורת משה (16) צף ברזל מפניו, מפני משה רבינו על אחת כמה וכמה.

15. הרבה נסים נעשו ע"י משה אך מסתבר שלא נתן לו הקב"ה סיוע בזה ע"י נס כדי להגדיל שכרו וכן לעיל דפריך מנין היה יודע משה אע"ג שמושה היה ארון כל הנביאים אלא דמסתברא שלא הודיעו ה' כדי שיטרח ויצטער כדי ליטול שכרו. חסדי דוד.

16. רש"י. ולמ"ד פנחס זה אליהו היה תלמידו ממש. מהר"ץ חיות.

לה פקוד פקדתי אתכם, אמרה להם א"כ הוא המושיע. ולכן הלך גם משה אצלה. תוד"ה סרח.

14. רש"י בחומש שמות לב. ד מביא מאמר חז"ל דמשה כתב על טס שכתוב בו השם, עלה שור עלה שור, וזרקו לנילוס. וכתב בספר העמק סוכות דתלוי במחלוקת הסוגיות אי מותר גרם מחיקה בשם.